

Медицински факултет при УКИМ -Скопје
ТЕОРЕТСКА НАСТАВА ЗА СПЕЦИЈАЛИЗАНТИ
Организатор: Катедра за социјална медицина

Програма за промоција на здравје во
заедница- програмирање,
застапување, имплементација и
евалуација

Проф. д-р Елена Ќосевска

КОНФЕРЕНЦИЈА ВО АЛМА АТА 1978

- МУЛТИСЕКТОРСКА
СОРАБОТКА
- ВКЛУЧУВАЊЕ НА
ЗАЕДНИЦИ

КАНАДА 1986
КОНЦЕПТ НА ЈАВНО-
ЗДРАВСТВЕНА ПОЛИТИКА

ЕВРОПСКА СТРАТЕГИЈА
"ЗДРАВЈЕ ЗА СИТЕ"

HEALTH 2020

A European policy framework
and strategy for the
21st century

- Оспособување на луѓето да ја зголемат контролата над своето здравје и да го унапредат

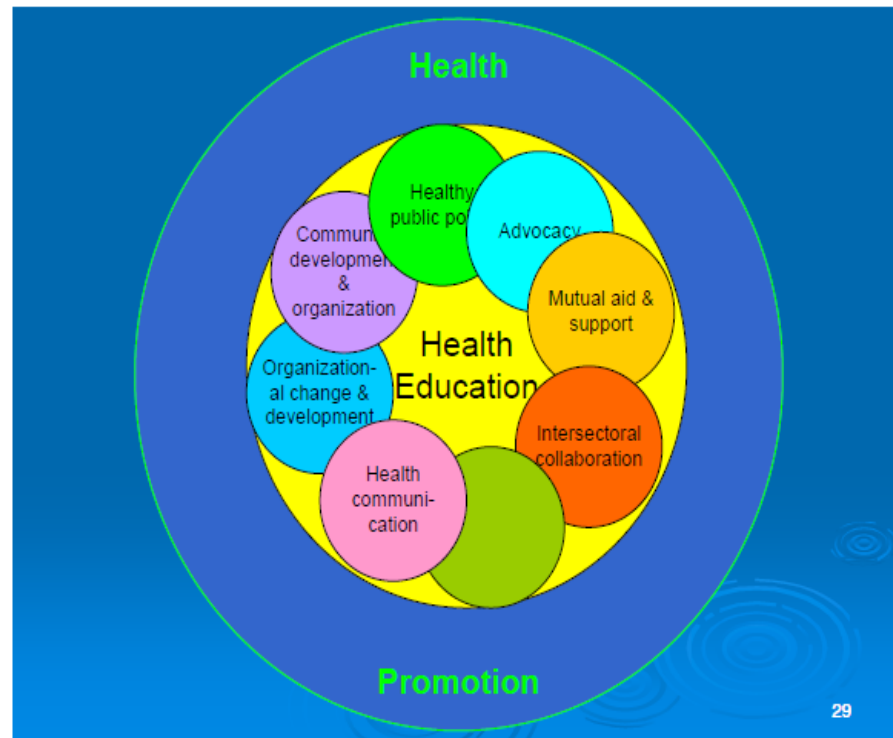
(Ottawa Charter, 1986)

ПРОМОЦИЈА НА ЗДРАВЈЕ :

Заедничка теориска рамка за нови филозофии во унапредување на здравјето

- Низа стратешки определувања и активности организирано да доведуваат до здравје
- Сложен социополитички процес свртен кон индивидуата и заедницата како и кон детерминантите на здравјето

MODEL PROMOCIJE ZDRAVLJA

ПРЕВЕНЦИЈА

ПРОМОЦИЈА

**ЛОШО ЗДРАВЈЕ
(БОЛЕСТ)**

**ПОЗИТИВНО ЗДРАВЈЕ
(БЛАГОСОСТОЈБА)**

РИЗИЧНИ ФАКТОРИ

**РЕСУРСИ
(ЛИЧНИ, ДРЖАВНИ,
ЗАЕДНИЦА, СРЕДИНА)**

Социоеколошки пристап

- Здравје како позитивна состојба која се дефинира низ поврзаноста со семејството/пријателите/заедница. Превземање на контрола, способност да се работат значајни работи, структура во заедница и општество која го подржува човековиот развој
- Здравствени проблеми дефинирани како психосоцијални и социјално еколошки фактори на ризик : сиромаштија, јаз во приходите, изолација, беспомошност, загадување, стресно окружување, штетни услови на работа

Odrednice zdravlja u vezi sa društvenim i ekonomskim okruženjem

Култура	Образовање	Запослење и услови на работа
Исхрана	Становање	Приход и друштвени статус
Личне квалитетни мапи	Мрежа друштвене поддршка	Једнакост и праведност
Стрес	Насилје и рат	Биологија, генетика
Пол	Здравствена служба	Физичка околина

Tabela 1: Odrednice zdravlja u vezi sa društvenim i ekonomskim okruženjem

Социоеколошки пристап-прод.

- **Главна стратегија:** развој на мали групи, развој на заедница, изработка на коалиција, политичка акција и застапување, општествени промени
- **Целни групи:** ризични социјални услови
- **Пристап:** структурални, фокусирани на организација на заедница и друштво, праведни политики
- **Одговорни:** граѓани, организации за општествен развој, политички движења и партии

Фокус на детерминанти на здравје

- приходи и социјален статус
- мрежа на социјална поддршка
- едукација
- вработеност и услови на работа
- физичка и социјална средина
- биолошки и генетски фактори

Фокус на парцитипативен пристап

Работи со луѓе, а
не за нив.

*Клучни
вредности:*

- освежување
- социјална правда
- инклузија
- почитување

Maslow's original pyramid of needs

Revised pyramid of needs

Schema 2: Maslovljeva originalna piramida potreba i Inovirana piramida potreba

Формулирање на јавно- здравствена политика

- Упатување на оние кои креираат политика да бидат свесни за последиците на своите одлуки
- Комбинација на законски, финансиски мерки, даноци, организациони промени – начин на делување во промоција на здравје

Развој на лични вештини

- Низ обезбедување на информации, едукација за здравје и развој на вештини неопходни за живот
- Се работи во училишта, дома, на работа, во заедница

Реориентација на здравствена служба

- **чекор кон промоција на здравје**
- поголема осетливост за културни потреби и потреби на индивидуа и заедница за здрав живот
- создавање на подобра комуникација во здравствен сектор
- компоненти на поширока социјална, политичка, економска и физичка околина
- реориентација на истражување во здравство и професионална едукација

Превенција

- Смалување на ризик од појава на патолошки процеси, болести, повреди, неспособности, хендикеп или некои други несакани состојби или феномени.

Downie, Fyfe, Tannahill 1993

Превенција –продолжение

- **Превенција на почеток** или прва манифестација на патолошки процес, или некои други состојби, низ смалување на ризик.
- **Превенција на прогресија** на патолошки процеси или други нежелени состојби, низ рана детекција кога ова делува позитивно на исход.
- **Превенција на компликации** кои можат да се избегнат кај ирверзибилност, манифестивни болести или некои други непожелни состојби.
- **Превенција на ремисија на болест** или некои други непожелни феномени.

Промоција на здравје базирана на теорија на салутогенеza (Aaron Antonovsky)

SHVAĆANJE ZDRAVSTVENOG STANJA	Odakle bolest ? Dihotomija: zdravlje/bolest	Odakle zdravlje ? Kontinuum: koliko zdravi/koliko bolesni?
MEHANIZAM ODRŽANJA ZDRAVLJA	Homeostaza, samoregulacija	Heterostaza, entropija, “negentropija”
ZNAČENJE STRESORA	Izbjegavanje/ublažavanje rizičnih čimbenika	Stresori sveprisutni
STRATEGIJA ZA ZDRAVLJE	Slabe točke - nadvladati	Snage - ojačati

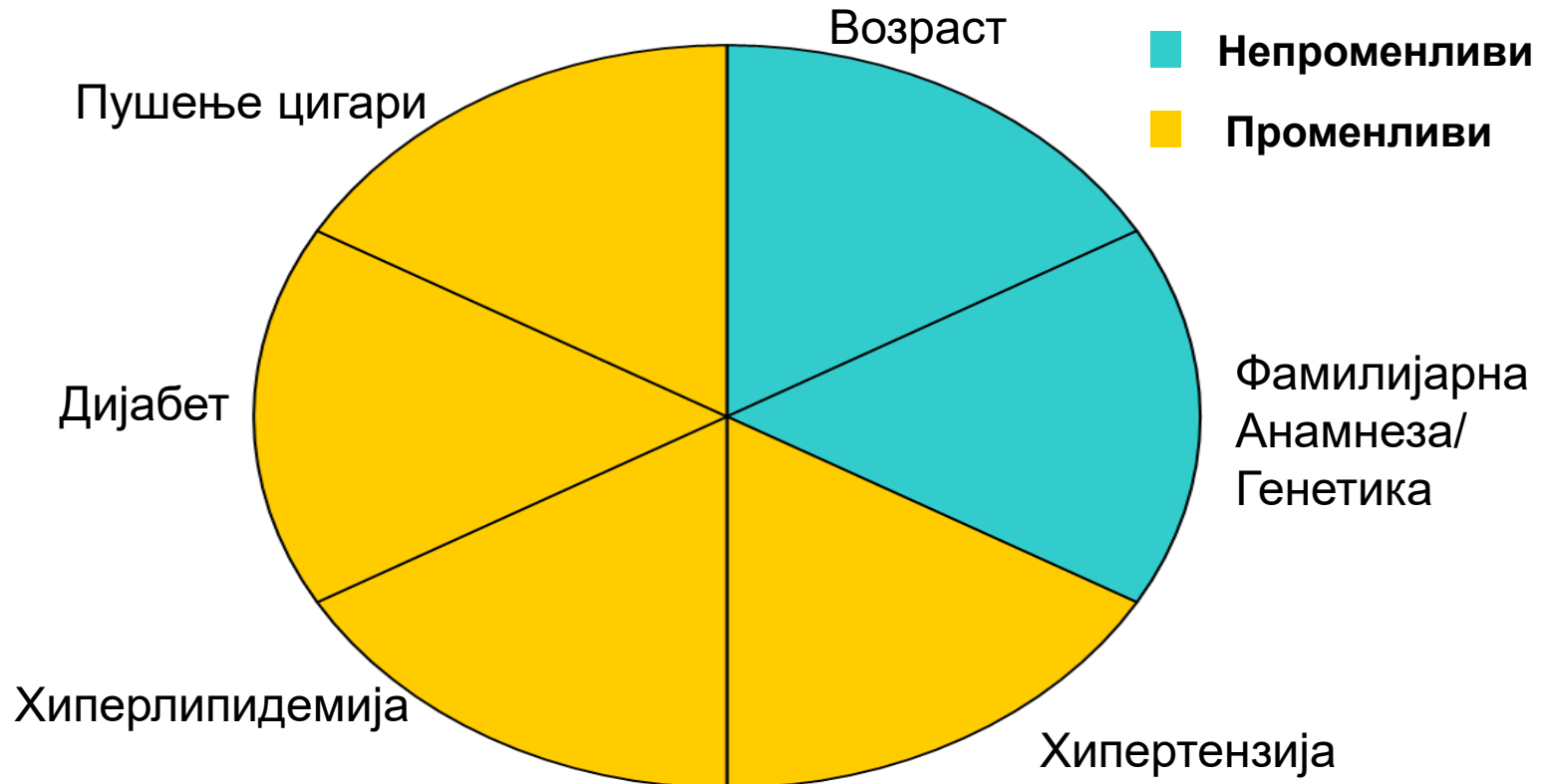
Prof.dr.sc. Gordana Pavleković

gpavleko@snz.hr

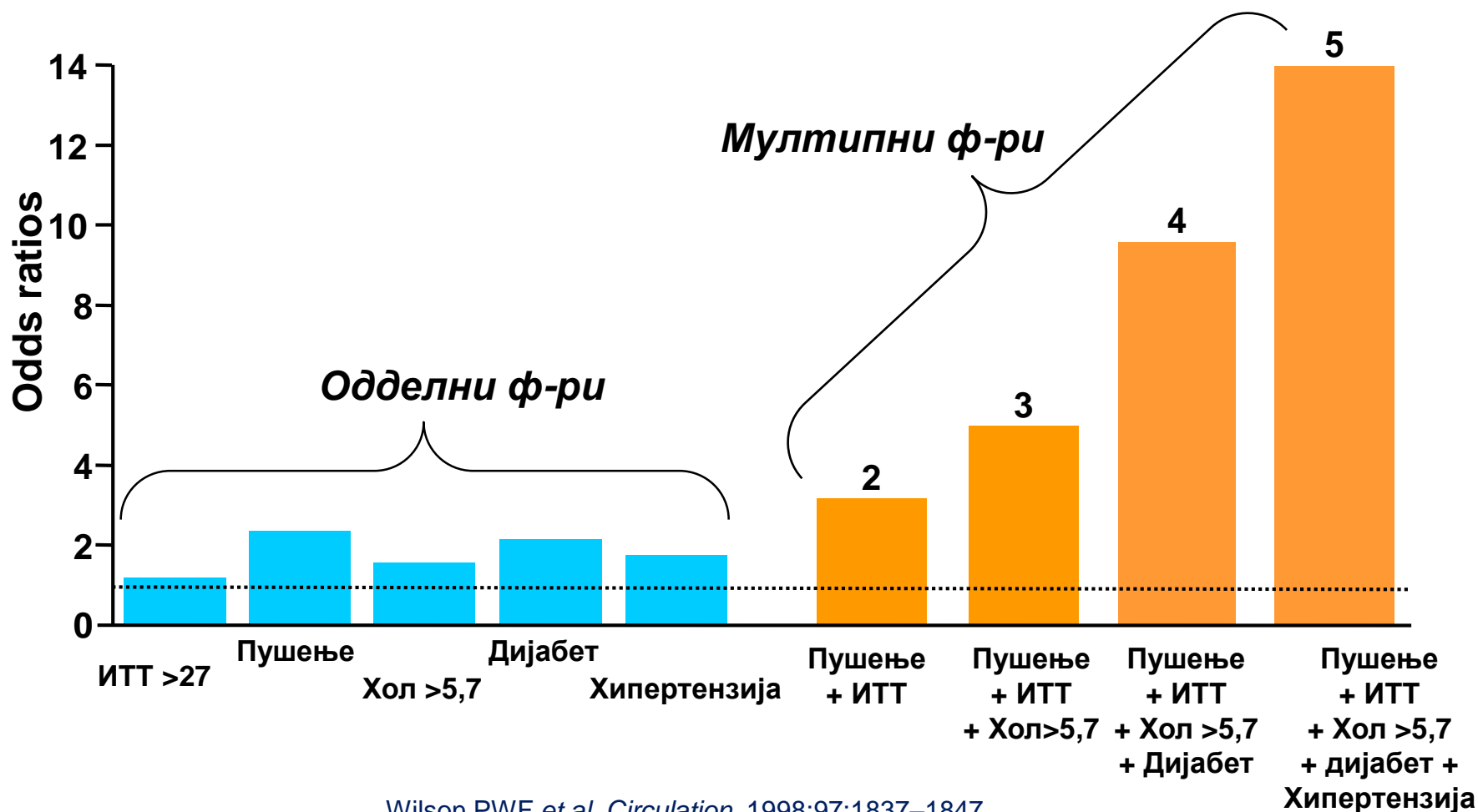
Причини за хронични болести

- Наследство – 20%
- Средина – 20%
- Здравство – 10%
- Животен стил и однесување кон здравјето – 50%

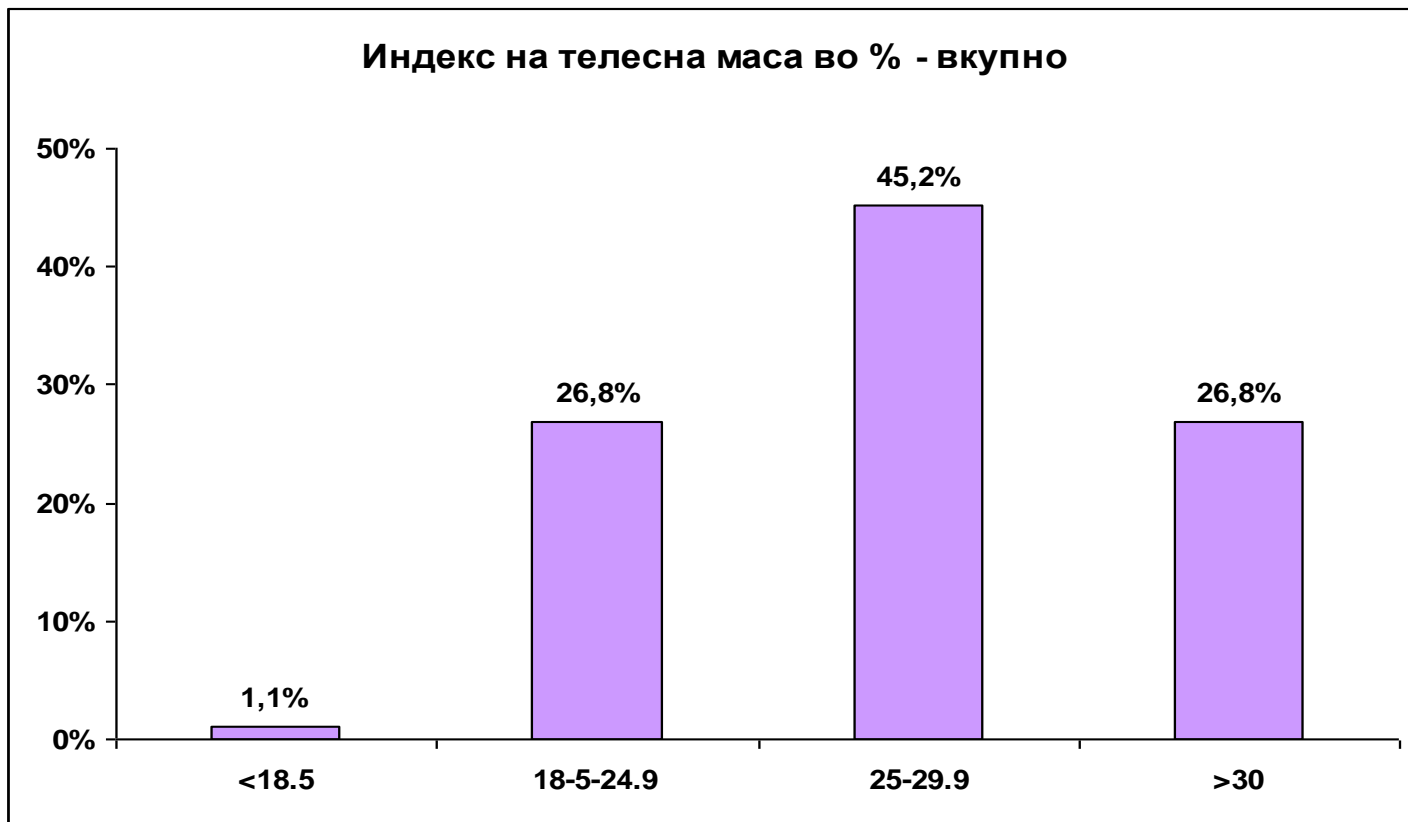
ПРИМАРНИ ФАКТОРИ НА РИЗИК ЗА КВБ

Кумулативен ефект на факторите на ризик за појава на КВБ

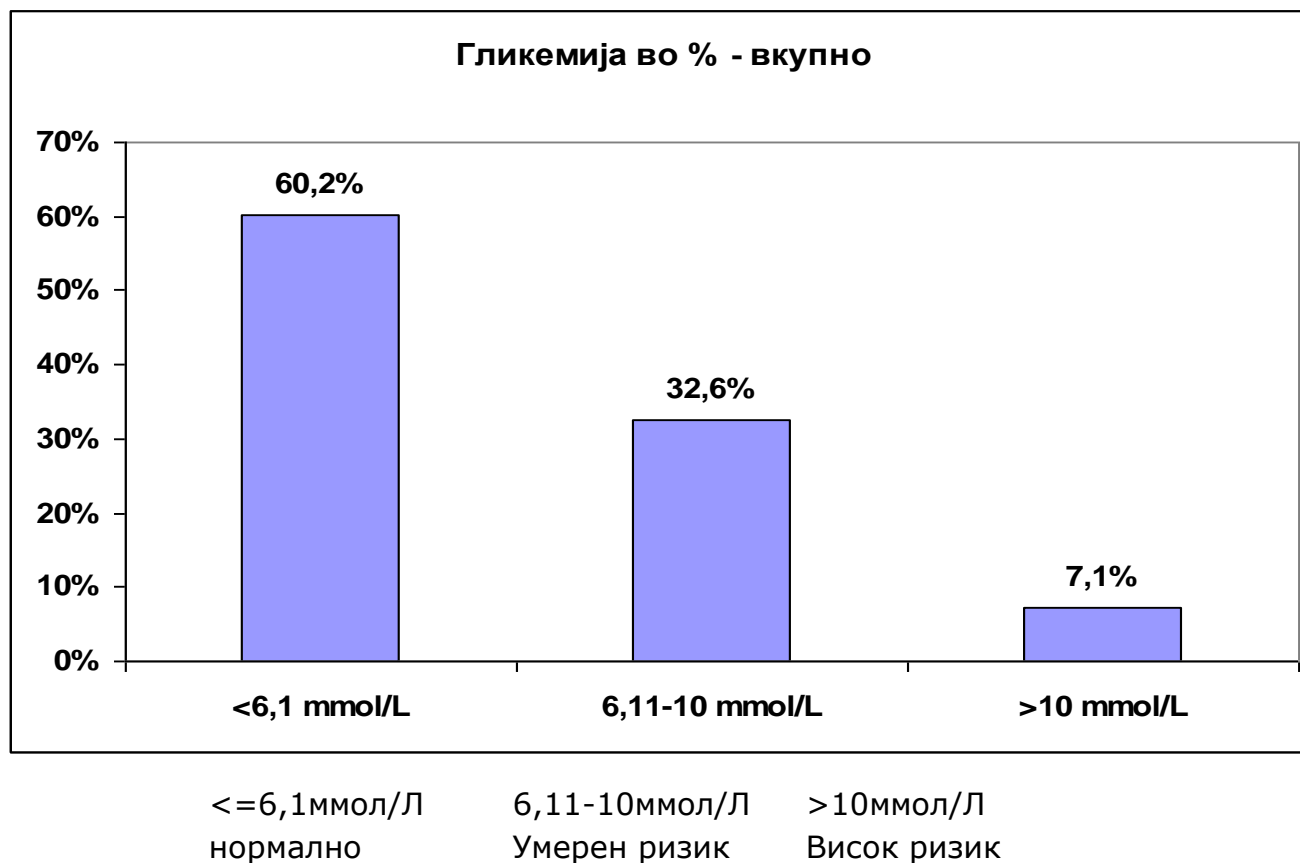

Резултати од антропометриските испитувања

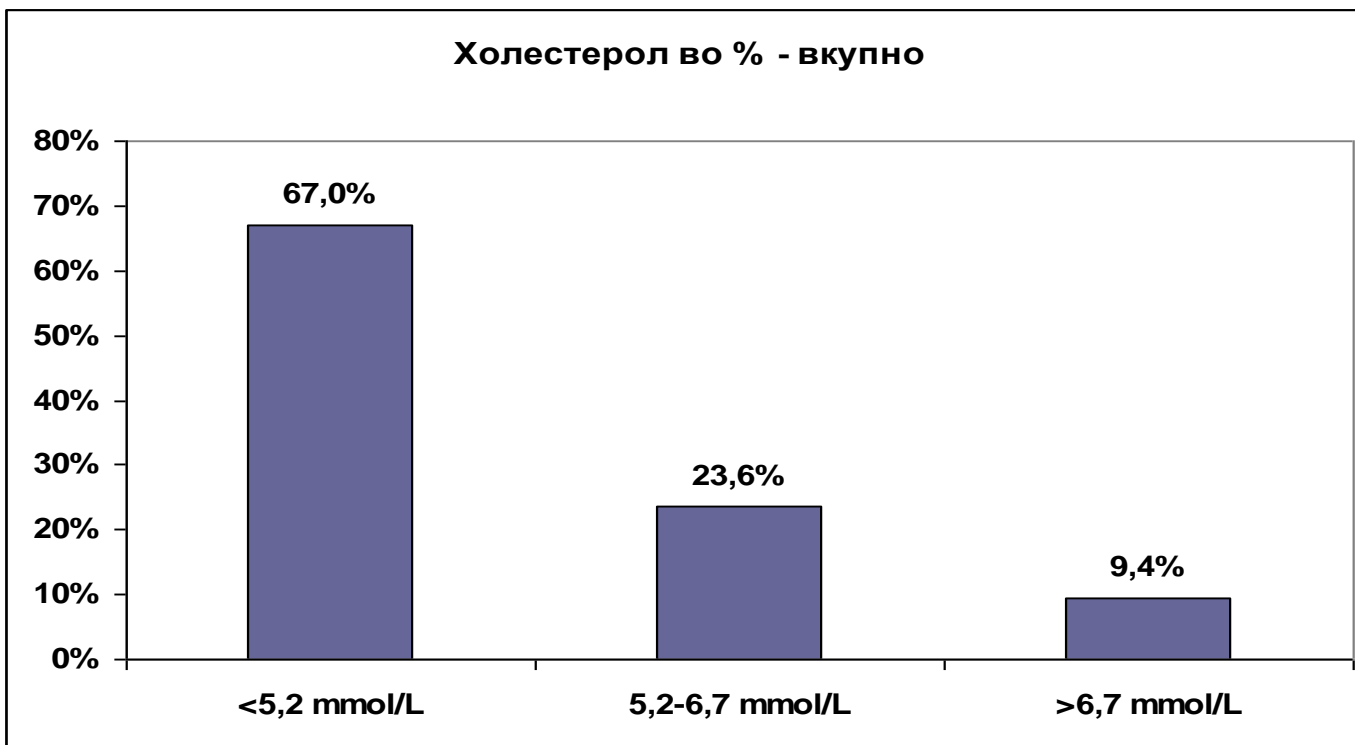
Извор: Институт за јавно здравје. Извештај за резултати од Програма Здравје за сите во РМ во 2012, 2013

Резултати од биохемиски анализи

Извор: Институт за јавно здравје. Извештај за резултати од Програма Здравје за сите во РМ во 2012, 2013

Резултати од биохемиски анализи

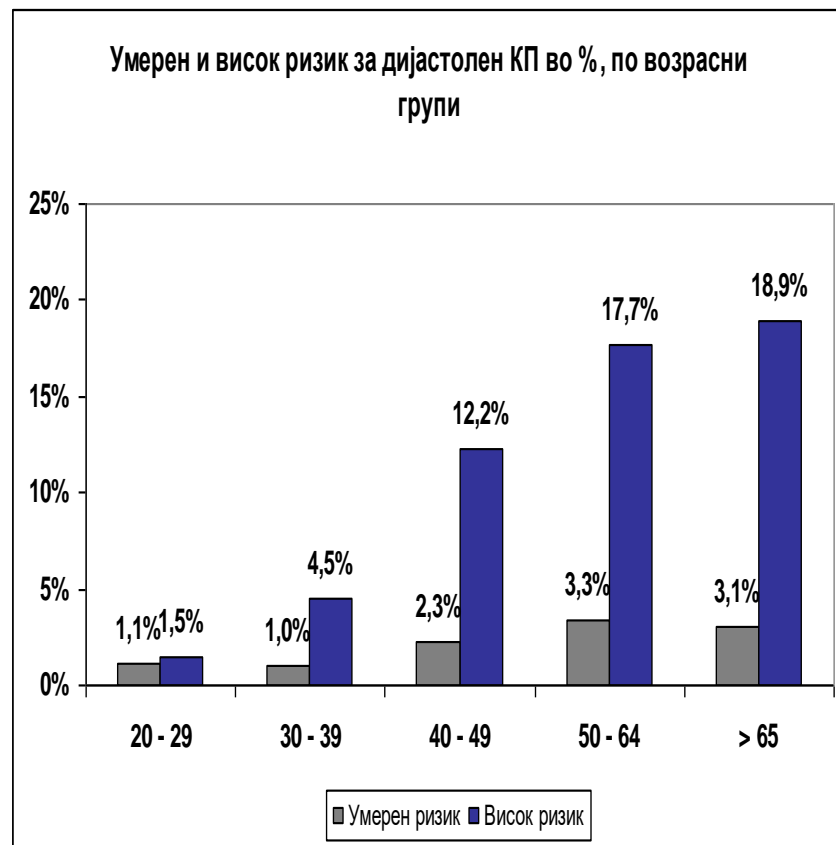
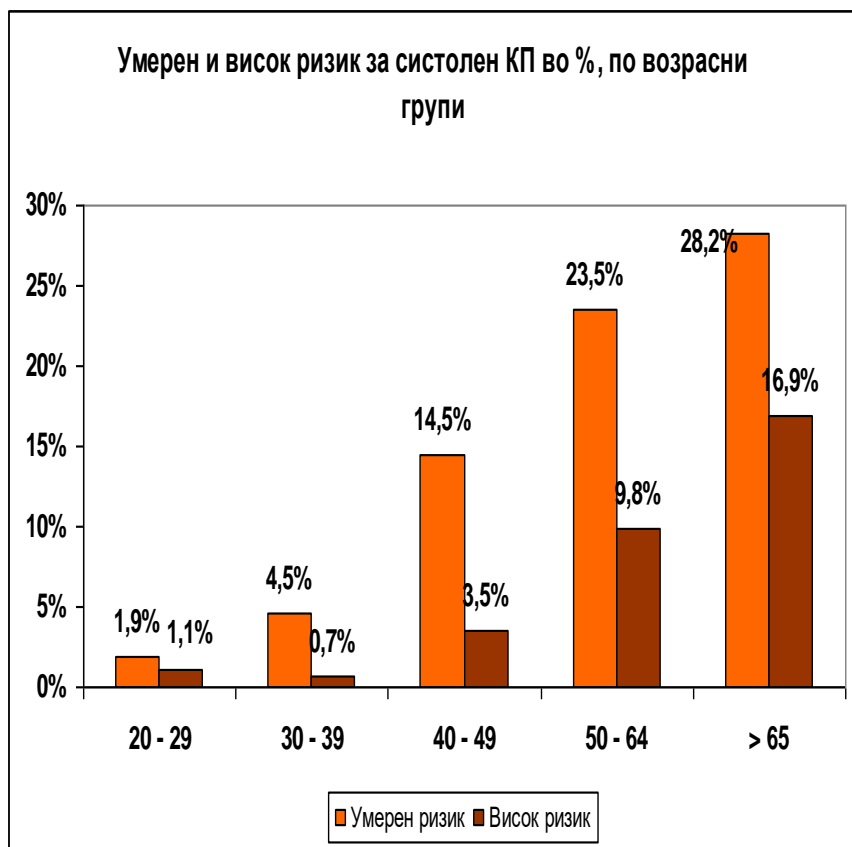

$\leq 5,2$ ммол/л
Нема ризик

$> 5,2$ и $\leq 6,7$ ммол/л
Умерен ризик

$> 6,7$ ммол/л
Висок ризик

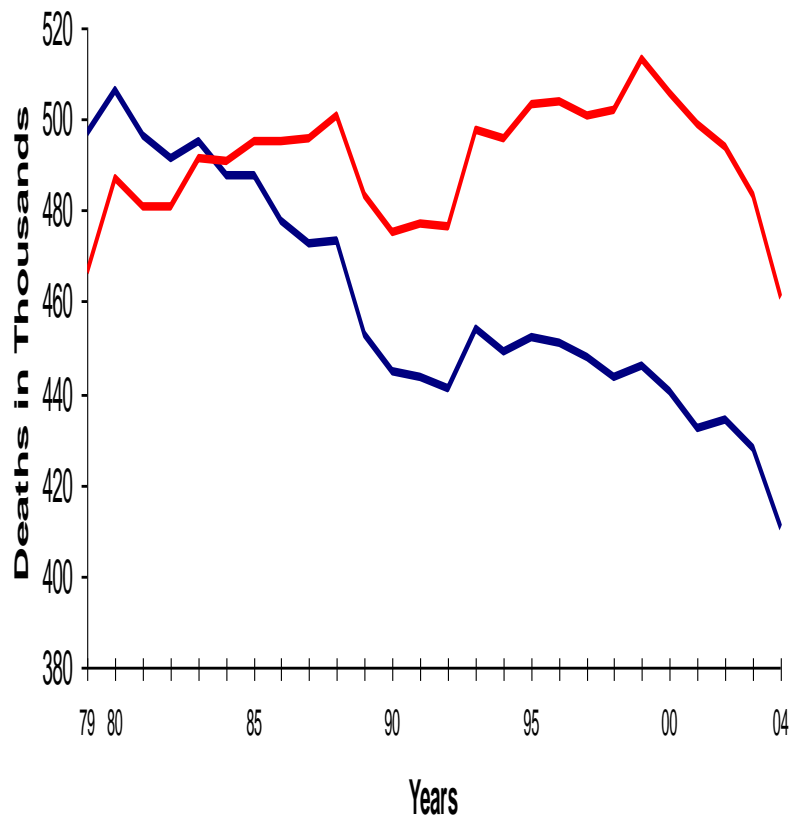
Детекција на здравствен ризик за кардиоваскуларни заболувања - хипертензија

Извор: Институт за јавно здравје. Извештај за резултати од Програма Здравје за сите во РМ во 2012, 2013

САД-ПОЗИТИВЕН ПРИМЕР, ЗОШТО?

СУЗБИВАЊЕ НА ФАКТОРИТЕ НА РИЗИК

— Males — Females

- ПУШЕЊЕ
- АРТЕРИСКА ХИПЕРТЕНЗИЈА
- ХИПЕРХОЛЕСТЕРОЛЕМИЈА
- ШЕЌЕРНА БОЛЕСТ
- ФИЗИЧКА НЕАКТИВНОСТ
- ДЕБЕЛИНА

American Heart Association 2007

СВЕТСКИ ИСКУСТВА – добра пракса

- ИНТЕНЗИВНИ ПРОГРАМИ ЗА ПРЕВЕНЦИЈА ОРИЕНТИРАНИ КОН ПОПУЛАЦИЈАТА (САД, ФИНСКА, КАНАДА)

САД

- 1. Stanford Community Projects
 - - The Three Community Study (1972-1975)
 - - Five –City Multifactor Risk Reduction Project (1978-1996)
- 2. The Minnesota Heart Health Program (1980-1993)

Source: U.S. Department of Health and Human Services, CDC.
Worldwide Efforts to Improve Heart Health: A Follow up to the
Catalonia Declaration-Selected Program Description.
Atlanta, 1997.

СВЕТСКИ ИСКУСТВА – добра пракса

ФИНСКА

North Karelia Project

(1972-community based program),

(1977> national program)

Интервенции:

1. Информирање и едукација на широката јавност
2. Организација на службите во ПЗЗ, СЗЗ и ТЗЗ
3. Едукативни програми
4. Промени во средината
5. Мониторинг-информациски систем
6. Подпрограми-против пушење, правилна исхрана, хипертензија, коронарна болест и акутен миокарден инфаркт, рехабилитација и скрининг (за ризични фактори)

Извор: Puska P. Successful prevention of noncommunicable diseases: 25 experiences with North Karelia Project in Finland. Pub Health Med 2002;4(1):5-7

СВЕТСКИ ИСКУСТВА – добра пракса

КАНАДА

The Canadian Heart Health Initiative (1987) – пример за добар модел:

Имплементација 15 години во 5 фази:

1. Развој на здравствена политика кон здраво срце
2. Студија за здравјето на срцето
3. 3и4. Имплементација и евалуација во 10 провинции
4. 5. Објавување на резултатите

ПОУКА: Демонстрациски програми треба да се спроведуваат 10 или повеќе години за да се видат резултати на национално ниво – ТРЕБА ТРПЕНИЕ!

Source: U.S.Department of Health and Human Services,CDC. Worldwide Efforts to Improve Heart Health: A Follow up to the Catalonia Declaration-Selected Program Description.Atlanta,1997

Формулирање на јавно-здравствена политика во Република Македонија

- Создавање на околина која пружа поддршка
- Одговорност на сите и зачувување на природните ресурси секаде во светот
- Промоција на здравје овозможува создавање на животни и работни услови кои се безбедни, стимулативни, адекватни и пружаат задоволство
- Јакнење на акција во заедница
- Јакнење на заедница
- Потполн и континуиран пристап на информации, можност за учење за здравје и финансиска поддршка

МИНИСТЕРСТВО ЗА ЗДРАВСТВО

Стратегии

- [Национална стратегија за ХИВ](#)
- [Стратегија за адаптација на здравствениот сектор кон климатските промени во Република Македонија со акционен план](#)
- [Стратегија за имунизација во Република Македонија 2012-2020 година со Акциониот план 2012-2015 година](#)
- [Календар на имунизација](#)
- [Национална стратегија за превенција на орални заболувања кај деца до 14 години на Република Македонија](#)
- [Прирачник за спроведување на националната стратегија за превенција на орални заболувања кај децата од 0-14 години](#)
- [Стратегија за безбедност и здравје при работа на Република Македонија \(2011-2015 \) со акционен план за период](#)
- [Стратегија за сексуалното и репродуктивното здравје во Република Македонија до 2020 година, со Акциониот план](#)
- [Национална стратегија на Република Македонија за превенција и контрола на незаразните болести](#)
- [Стратегија за безбедно мајчинство на Република Македонија со акционен план](#)

Акциони планови

- [Акционен план за превенирање на штетните влијанија и последиците од студеното време и студените бранови врз здравјето на населението во Република Македонија](#)
- [Акционен план за превенирање на последиците од топлотните бранови врз здравјето на населението во Република Македонија](#)
- [Акционен план за спроведување на Стратегијата за безбедност и здравје при работа на Република Македонија](#)
- [Акционен план на Стратегијата за безбедно мајчинство, и други](#)

Програми

- [Програма за партиципација при користењето на здравствена заштита на одделни заболувања на граѓаните и здравствена заштита на родилките и доенчињата во Република Македонија](#)
- [Програма за здравствена заштита на лица со болести на зависности](#)
- [Програма за задолжително здравствено осигурување на државјаните кои не се задолжително здравствено осигурани](#)
- [Програма за лекување на ретки болести](#)
- [Програма за организирање и унапредување на крводарителството](#)
- [Програма за обезбедување инсулин, глукагон, инсулински игли, ленти за мерење шеќер и едукација за третман и контрола на дијабетесот](#)
- [Програма за обезбедување на трошоците за болни кои се третираат со дијализа и активности за пациентите со хемофилија](#)
- [Програма за активна здравствена заштита на мајките и децата](#)
- [Програма за заштита на населението од ХИВ/СИДА](#)
- [Програма за превенција на кардиоваскуларни болести \(КВБ\)](#)
- [Програма за превентивни мерки за спречување на туберколозата](#)
- [Програма „Здравје за сите“](#)
- [Програма за рана детекција на малигни заболувања](#)
- [Програма за задолжителна имунизација на населението](#)
- [Програма за здравствена заштита на лица со душевни растројства](#)
- [Програма за систематски прегледи на учениците и студентите](#)
- [Национална годишна програма за јавно здравје, и други](#)

МИНИСТЕРСТВО ЗА ТРУД И СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА

Стратешки документи

- [Стратешки план на Министерството за труд и социјална политика](#)
- [Стратешки план на Државниот инспекторат за труд-орган во состав на Министерството за труд и социјална политика](#)
- [Стратешки план на Управата за прашања на борците и воените инвалиди-орган во состав на Министерството за труд и социјална политика](#)
- [Национална програма за усвојување на правото на ЕУ](#)
- [Правилник за ситематизација на работните места во Министерство за труд и социјална политика](#)
 - [Измена на Правилникот за ситематизација на работните места во Министерство за труд и социјална политика](#)
 - [Измена на Правилникот за ситематизација на работните места во Министерство за труд и социјална политика](#)
 - [Измена на Правилникот за ситематизација на работните места во Министерство за труд и социјална политика](#)
 - [Измена на Правилникот за ситематизација на работните места во Министерство за труд и социјална политика](#)
 - [Измена на Правилникот за ситематизација на работните места во Министерство за труд и социјална политика](#)
- [Анекс -преглед на работни места и звања](#)
- [Правилник за внатрешна организација на Министерство за труд и социјална политика](#)
- [Граѓански дневник на Министерството за труд и социјална политика](#)
- [Стратегија за демографски развој](#)
- [Упатство за воведна обука и менторство за време на пробна работа во Министерството за труд и социјална политика, и др.](#)

Документи од областа на родова рамноправност и недискриминација

- [Стратегија за воведување на родово одговорно буџетирање](#)
- [Оперативен план за имплементација на Стратегијата за родово одговорно буџетирање](#)
- [Националниот план за акција за родово рамноправност](#)
 - [Оперативен план за имплементација на Националниот план за акција за родово рамноправност](#)
- [Национална стратегија за еднаквост и недискриминација по основ на етничка припадност, возраст, ментална и телесна попреченост и пол](#)
 - [Оперативен план\) за имплементација на Националната стратегија за еднаквост и недискриминација по основ на етничка припадност, возраст, ментална и телесна попреченост и пол](#)
- [Национален акциски план за имплементација на Резолуцијата на ОН 1325 \[\\(alb\\)\]\(#\) \[\\(eng\\)\]\(#\)](#)
 - [Стратешка цел 1 \[\\(alb\\)\]\(#\) \[\\(eng\\)\]\(#\)](#)
 - [Стратешка цел 2 \[\\(alb\\)\]\(#\) \[\\(eng\\)\]\(#\)](#)
 - [Стратешка цел 3 \[\\(alb\\)\]\(#\) \[\\(eng\\)\]\(#\)](#)
- [Национална стратегија и Национален акциски план за борба против трговија со луѓе](#)
- [Национален акциски план за родово еднаквост](#)

Документи од областа на заштитата на децата

- [Програма за развој на дејноста на заштитата на децата, и др.](#)

МИНИСТЕРСТВО ЗА ТРУД И СОЦИЈАЛНА ПОЛИТИКА

Документи од областа на работните односи и вработувањето

- [Програма за субвенционирање за вработување на невработени лица, корисници на социјална парична помош](#)
- [Стратегија за промовирање и развој на волонтерството и План за спроведување \(акциски план\)](#)
- [Национална стратегија за вработување](#)
- [Национален акционен план за вработување](#)
- **[Оперативен план за активните програми и мерки за вработување](#)**
 - **[Календар за активните политики и мерки за вработување](#)**
- [Упатство за транспарентност на имплементација на Оперативниот план за активни програми и мерки за вработување](#)
- [Акциски план за вработување на младите](#)
- [Акциски план за намалување на сивата економија](#)

Документи од областа на социјалната заштита

- [Програма за остварување на социјалната заштита](#)
- [Програма за развој на социјалната заштита 2011-2021](#)
- [Национална стратегија за стари лица 2010-2020 година](#)
- [На патот кон ЕУ: Придонесот на граѓанското општество во креирањето на политиката за социјално вклучување](#)
- [Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост 2010-2020](#)
- [Национална стратегија за намалување на сиромаштијата и социјалната исклученост 2010-2020 \(ревидирана\) \(eng\)](#)
- [Програма за социјална инклузија](#)
- [Акционен план за превенција и справување со сексуална злоупотреба на деца и педофилија](#)
- [Протокол за соработка меѓу надлежните институции во случаи на сексуална злоупотреба на деца и педофилија](#)
- [Акциски план за деца на улица](#)
- [Национална стратегија за изедначување на правата на лицата со инвалидност](#)
- [Стратегија за интеграција на бегалци и странци](#)
 - [Национален акционен план \(прв дел\) \(втор дел\)](#)
- [Национална стратегија за деинституционализација](#)
- [Мултидисциплинарниот протокол за постапување со деца на улица/улични деца](#)
- [Програма за субвенционирање на потрошувачката на енергија](#)
- [Програма за интеграција на лицата на кои им е признаено правото на азил](#)
- [Национална стратегија за спречување и заштита од семејно насилство](#)

МИНИСТЕРСТВО ЗА ОБРАЗОВАНИЕ И НАУКА

[Закон за основно образование](#)

[Закон за средно образование](#)

[Закон за високо образование](#)

[Закон за отворени граѓански универзитети за доживотно учење](#)

[Закон за Бирото за развој на образованието](#)

[Закон за педагошка служба](#)

[Закон за студентскиот стандард](#)

[Закон за стручно образование и обука](#)

[Закон за учебници за основно и средно образование](#)

[Закон за Државниот испитен центар](#)

[Закон за образование на возрасните](#)

[Закон за просветната инспекција](#)

[Закон за научно-истражувачката дејност](#)

[Закон за основање на Национална агенција за европски образовни програми и мобилност](#)

[Закон за признавање на професионалните квалификации](#)

[Закон за иновациската дејност](#)

[Закон за националната рамка на квалификации](#)

АГЕНЦИЈА ЗА МЛАДИ И СПОРТ

НАЦИОНАЛНА СТРАТЕГИЈА ЗА МЛАДИ

[ЗАКОН ЗА СПОРТОТ](#)

ПРОГРАМА ЗА РАЗВОЈ НА СПОРТОТ

Министерство за животна средина

- Национален Акционен план за ратификација и спроведување на Протокол за тешки метали, Протокол за ПОПс и Гетебуршки протокол кон Конвенција за далекусежно прекугранично загадување на воздухот
- Национални планови за заштита на амбиентниот воздух
- Национален план за управување со отпад
- Стратегија за води
- Национална стратегија за одржлив развој
- Национална стратегија за инвестиции во животната средина
- Стратегија за мониторинг на животната средина
- Стратегија за комуникација во животната средина
- Стратегија за подигање на јавната свест за животната средина
- Стратегија за управување со податоци за животната средина, и др.

Други министерства, владини агенции, граѓански сектор, интервладини организации, ОН организации и др.

ПОДИГАЊЕ НА СВЕСТА КАЈ ГРАЃАНИТЕ ЗА ЗДРАВ СТИЛ НА ЖИВОТ

ИНФОРМАЦИЈА ЗА ЧУВАЊЕ НА ЗДРАВЈЕТО,
ПРОЦЕНКА НА РИЗИК И ПРЕВЕНЦИЈА НА
БОЛЕСТИТЕ

- Промотивни и информативни материјали
- Стручни материјали (анализи, информации, извештаи)
- Здравствено – статистички податоци

Образовни
институции

Здравствени
институции

Бизнис
компани
и

НВО

Медиуми

Владини и
меѓународни
организации

ЕДУКАЦИЈА

АКЦИИ

КАМПАЊИ

РАБОТИЛНИЦИ

КОНФЕРЕНЦИИ

ТРИБИНИ

НАУЧНО-ИСТРАЖУВАЧКА РАБОТА ВО ФУНКЦИЈА НА СПРОВЕДУВАЊЕ НА КОНЦЕПТОТ ЗА ПРОМОЦИЈА НА ЗДРАВЈЕ ВО ПРЕВЕНЦИЈА НА ЗДРАВСТВЕНИТЕ ПРОБЛЕМИ

□ Во Р. С.Македонија – **стратегии, акциони планови, програми** со цел за развој на здрави животни навики и превенција на пореметувања во однесувањата кон здравјето што води кон различни облици на ризично однесување

□ Значење- неопходна **едукација на здравствените научни работници** за истражување на најефикасните начини за застапување на правата на популационите групи, особено задоволување на нивните потреби, како и научна елаборација на проблемите, епидемиолошките индикатори, лонгитудинални следења, научно докажани сеопфатни , компрехензивни стратегии за промоција на здравјето и пореметувања во однос на здравјето кај децата, младите и возрасните лица.

□ Едуцираните научни работници ќе бидат **носители и промотори на правата на граѓаните** на ниво на локалната власт и на регионално и национално ниво преку учество во креирање на политики и евалуација на резултатите.

□ Студиите од јавното здравство се темелат на **современи интердисциплинарни научни сознанија за промоција на здравјето и превенција на пореметувања во однесувањата** – превенција на заболеност, инвалидитет, социолошко патолошки форми на однесување (малолетничка деликвенција, криминалитет и др.)

ЦЕЛ НА ПРОГРАМИТЕ ВО ИМПЛЕМЕНТАЦИЈА НА КОНЦЕПТОТ ЗА ПРОМОЦИЈА НА ЗДРАВЈЕ – оспособување на идните кадри во јавно здравство за истражувачка работа, развивање и имплементација на стратегии за промоција, превенција, рехабилитација и поддршка во процесот на инклузија на одделни вулнерабилни групи, остварување на социјална правда и имплементација на меѓународните стандарди за човекови права преку:

1. научноистражувачка работа од типот на епидемиолошки студии,
2. лонгитудинални студии,
3. евалуациски студии,
4. студии на исплатливост ,
5. научно елаборирани и имплементирани сеопфатни стратегии за промоција на здравје и квалитет на живот на деца, млади и возрасни
6. сеопфатни стратегии за примарна превенција и рани интервенции во подрачјето на менталното и физичкото здравје на луѓето, како и
7. научно поткрепени стратегии за развој на здравствените служби преку кои се промовира комплетна партиципација/учество на граѓаните во нивното самоопределување и еднаквост во општеството

Благодарам